

Sead Alić

Medijsko sveučilište, Koprivnica
sead.alic@medijsko-sveuciliste.hr

(Mas)medijski korijeni totalitarizma

Sažetak

Spoznaje o utjecajima što su ih mediji imali na oblikovanje totalitarnih političkih sistema 20. stoljeća, upozorili su na često zaboravljano i nepromišljano dimenziju – život misli u njezinu posthumanom, masmedijskom, umnažajućem okruženju. Staljinizam, fašizam i nacionalsocijalizam velikim su dijelom bili posljedica jednosmjernosti komunikacije medija tiska i radija. Svi suvremeni totalitarizmi svoje korijene imaju u medijskim metodama što su ih razvijali totalitarizmi prvih masovnih medija. Utoliko je neizmjereno važno detektirati posljedice umnažanja, oblike zavođenja i manipuliranja kojima se koriste suvremeni masmediji, te kritički promisliti "samoskrivljenu nezrelost" filozofijske misli, koja je tako dugo i tako arogantno "zaboravljala" snagu umnažanja, zavođenja i manipuliranja, sadržanu u prirodi medija jednosmjerne komunikacije. Masmedijski "zatvor bez zidova" proizvodi novu, do sada nepoznatu vrstu totalitarizma. Stoga promišljanje pitanja ljudske slobode, uljudene ljudske zajednice, realizacije bitnih ljudskih moći, smisla ljudskog postojanja, kao i druga ključna filozofijska pitanja, imaju danas svoje predpitanje – pitanje mogućnosti destrukcije ideologije masmedijskog zavođenja i manipuliranja.

Danas je manje-više svima jasno da se pod plaštem ('izvoza') demokracije skrivaju novi oblici kolonijalnog osvajanja/podjele svijeta. O demokraciji odlučuju masovni mediji (mediji za komuniciranje s masama); u stare su se pojmove uvukli kameleoni koji manipuliraju sviješću potrošača masmedija.

Medijski simulakrumi (zabavljajući i banalizirajući do stupnja hipnoze) otupili su oštrice kritičke misli, srozavajući kritičku misao na artikl zabačen na najnepristupačniju policu supermarketa koji obiluje svim onim što čovjeku (poput Sokrata) – nije potrebno. Množina je Istinu učinila nevidljivom. Reduciranje pitanja istine na kanale komuniciranja te istine proizvelo je civilizaciju koja je ispresijecana kanalima kojima, nažalost, uglavnom teku otpadne vode. Može se i drukčije reći:

propaganda uobličena u znanstvenu disciplinu pretvorila je javnost u javnosti, razgovor u nagovor, tekst u pamflet, argument u promidžbenu poruku. Skrivanje propagande pod skute odnosa s javnošću (javnoštim) dio je strategije rasprodaje medijskog prostora (koji bi trebao kreirati javnost), odnosno prodaje javnosti onome tko daje više.

Jasno je da demokratski izbori smrde po reklamnom vremenu, da se novi lideri rađaju u lokvama spektakla, postaje sve jasnije da su političari marionete kojima upravljaju korporacijski trbuhozborci, a da se oni oslanjaju na temeljito razrađene planove eutanazije kritičke misli, svođenja edukativnih procesa na odgajanje discipliniranih poslušnika, ubijanje ovisnošću o novim tehnologijama, posvemašnjom birokratizacijom koja onemogućuje razgovor (jer s druge strane nalazi se samo prazna forma).

Demokracija je postala 'neobvezujućom' poput mnogih dogovora koje europska birokracija donese, ali kojih se ne mora pridržavati. Neobvezujućom je tako postalo svjetlo na kojemu smo se grijali tisućama godina. Demokracija je danas pojam koji nas podsjeća na vremena u kojima je nešto značilo. To je pojam koji kamuflira procese što ih smatramo nedovoljno viđenim, procese koji mnogi ne prepoznaju, odnosno procese koje smatramo – totalitarnim.

Danas je naravno još uvijek realno prisutna zabluda da je upravo politika ta koja upravlja masmedijskim upravljanjem globalnim procesima. Povremeno i u lokalnim okvirima političari uistinu vode čitave ratove za medije posredstvom kojih žele osigurati svoju političku poziciju, utjecaj, te prikriti stvari što ih javnost ne smije saznati. No globalni procesi stigli su danas i na razinu svake lokalne zajednice, tako da je nemoguće pobjeći od planova i programa koji su pripremani kao sredstvo medijskog porobljavanja cijeloga svijeta. Mišljenje koje ne uzima u razmatranje cjelinu globalnih političkih, ekonomskih, medijskih, ideoloških gibanja, ponaša se poput moreplovca koji danas odlučuje kako će otkriti Ameriku.

Ne samo da je Amerika otkrivena – ona više nije ono što je nekada bila. Ne samo da su pojmovi slobode, demokracije, medija, kulture, civilizacije... promišljeni i određivani stoljećima i tisućljećima – oni danas ulaze u sferu novih medijskih krinkanja, preobrazbe i zavodjenja. Pojmovi se danas poput slijepih miševa vješaju u mračnoj špilji jedan o drugi. Privid demokracije omogućuje privid autentične političke djelatnosti. A zapravo – u mraku u kojemu su vidljive samo one krave koje su obasjane reflektorima medija – značenje i demokracije i političara bitno je promijenjeno.

Ako je propaganda ono sredstvo koje zamjenjuje nasilje¹ nedemokratskih režima, ako danas umjesto države kao takve na djelu imamo totalnu kontrolu/proizvodnju ponašanja, pristanka i sl. od strane totalitarnih medijskih instrumenata – onda je danas na djelu najnoviji oblik totalitarizma. To nije ni 'puzajući fašizam', niti 'obrnuti totalitarizam' – to je novi na masmedijima utemeljeni i satelitima za zemlju prikovani totalitarizam, koji samo što nije do kraja pritvorio i zadnja vrata kroz koja još može doći svijest o nužnosti suprotstavljanja.

U svijetu se smanjuje broj vojnih državnih udara. Smanjuje se broj klasičnih totalitarnih država. Naizgled, mediji sudjeluju u procesu sve snažnije demokratizacije svjetske javnosti. Istovremeno, zbivaju se stvari koje su se nekada činile nezamislivima, ili su se u najmanju ruku vezivale samo uz 'revolucionarni terorizam' proistekao iz marksizma: interveniranje u područjima neovisne države, ubijanje civila bespilotnim letjelicama, smjenjivanje 'nedemokratskih' vlasti 'demokratskim' okupljanjem plaćenika...

Sve aspekte ljudskog života ne kontroliraju više totalitarne vlade. Taj zastarjeli oblik totalitarizma postoji još samo u Sjevernoj Koreji. Pa i tamo uz svesrdnu pomoć centraliziranih medija.² U čemu je tajna zastarjelosti klasičnog oblika totalitarizma?

U onom trenutku svjetskog odmjeravanja između politike i biznisa, kada je demokracija zastala pred vratima korporacija koje su prerasle granice nacionalnih država – demokracija je kao politički sustav prestala postojati. Ime demokracije danas je manje-više pokriće za simbolično, ritualno, izbornu, sudjelovanje građana u izborima na kojima se ne biraju najbolji predstavnici, nego najskuplje i najbolje medijske kampanje.

Ako postoje, a postoje, različiti oblici totalitarizma, nameće se pitanje specifičnosti pojedinih totalitarizama, na čemu se oni grade, temelje, što ih omogućuje, što oblikuje volju državljana zarobljenih u totalitarne političke sustave. Suverenost vladara može se temeljiti u vezama s nadnaravnim, u vojnoj sili koja mu je na raspolaganju, demagogiji i

¹ Više o shvaćanju utjecaja medija na oblike i količinu nasilja u suvremenom svijetu u tekstu: Sead Alić, "Identity and Violence: News and Views", *International Academy for Philosophy Press*, Vol. 2 No 3(27) Winter 2010, Yerevan (Armenia) – Athens (Greece) – Berkeley (USA) – Viena (Austria).

² Jedan je to od pokazatelja važnosti promišljanja dimenzije medija u kontekstu cjelokupne filozofijske baštine, a posebno danas. Više u: Sead Alić, "Philosophy of Media – Is the Message", *Synthesis philosophica*, 50, Zagreb 2010, vol 25, str. 203-210.

ideologiji kojima barem jedno vrijeme svoje državljane može hipnotizirati. Pitanje je koje se tu nužno nameće: ne mijenjaju li se sustavi uspostavljanja totalitarne vlasti s pojavama suvremenih oblika masmedijskog komuniciranja jedne ideje, odnosno ne mijenja li sam totalitarizam svoje lice? Uz svu šminku, reflektore, filmska i televizijska studija, možda više nije niti potrebna proizvodnja straha na staromodan, klasičan, tiranski način...

No da bismo pokazali sveprisutnost totalitarnih tendencija u današnjem svijetu, te žute mrlje u očima teoretičara koji ne prepoznaju te tendencije (zarobljeni idejom i oblikom klasičnog totalitarizma) vratit ćemo se nekim povijesnim sličicama koje tek danas iz perspektive svijesti koju imamo o masmedijima, postaju indikativne.

1. Godine 1912., Mussolini – koji je Marxa doživljavao kao oca i učitelja "veličanstvenog filozofa nasilja radničke klase" (!) – dolazi na čelo talijanske socijalističke partije. S istog kongresa te 1912. izvješćuje Lenjin, koji među ostalim bilježi i rečenicu: "Partija talijanskog socijalističkog proletarijata krenula je pravom stazom".³ Rečenica putuje prema listu *Pravda*, na čije čelo dolazi Josif Visarionovič – Staljin. Sudbine povijesnih ličnosti isprepliću se kao u nekom povijesnom teatru. Na sličan način, rješenja se totalitarnih režima preuzimaju i razvijaju. Iskustva jednih rađaju strah koji razvija iskustvo drugih. Odlučnost u korištenju nasilja jednih, ohrabruje druge. Jedno totalitarno iskustvo inspirira drugo. Ideje za koje su mnogi bili uvjereni da su ideje pravednosti i jednakosti, oblikovale su u prvoj polovini 20. stoljeća monstruozne totalitarne režime koje ne treba procjenjivati po sitnim ideološkim razlikama, nego po broju ubijenih, zatvorenih, unesrećenih ljudi u svakoj od tih tvorevina. Ideje s kojima se dolazi na vlast postaju ideje s kojima se vlast obrušava na protivnike:

"Znakovito je da je, u trenutku kad je imao toliko drugog posla, (Lenjin) prvenstvo dao nadzoru tiska. U rujnu, neposredno prije udara, javno je pozvao na 'mnogo demokratskiju' i 'neusporedivo potpuniju' slobodu tiska. Ustvari, pod republikom tisak je postao jednako slobodan kao u Britaniji ili Francuskoj. Dva dana nakon što je prigrabio vlast, Lenjin je okončao tu slobodu dekretom o tisku. Kao dio 'stanovitih privremenih, izvanrednih mjera', sve novine 'koje pozivaju na otvoreni otpor ili neposluš prema Vladi radnika i seljaka' ili 'siju bunu putem

³ Paul Johnson, *Moderna vremena. Povijest svijeta od 1920-ih do 2000.*, Golden marketing – Tehnička knjiga, Zagreb 2007., str. 65.

dokazivo klevetničkog iskrivljavanja činjenica', bit će zabranjene, a njihovi urednici izvedeni pred sud. Sa sljedećim danom vlada je zatvorila deset petrogradskih novina; još ih je deset zatvoreno sljedećeg tjedna. Upravljanje vijestima povjereno je prvenstveno boljševičkim partijskim novinama *Pravdi* i glasilu sovjeta *Izvijestijima*, koja je sad preuzeo *Sovnarkom*."⁴

2. Svaki totalitarni sistem razvija paralelne oblike upravljanja. Uvijek su postojale institucije koje su igrale ulogu demokracije, ali koje su bile bez faktične moći. Za klasični totalitarni sistem važne su bile hijerarhijske strukture, koje su realno imale vlast u svojim rukama. Snaga reda i 'uređenih' medija. Fizička sila i cenzura. Likvidiranje ljudi i onemogućavanje objavljivanja. Zatvaranja ljudi u zatvore i zatvaranja kanala komuniciranja. Slike demokracije i sreće skrivale su ubojstva, prognanstva, nesreću i krv. Ako su odnosi uistinu takvi kakvim ih je ocrtao Chomski – da je propaganda demokraciji ono što je nasilje totalitarnim sistemima – onda se malo toga promijenilo. Danas su samo sofisticiranija sredstva, sporije je umiranje i dublja depresija...

Ulogu igrača demokracije danas imaju nacionalne države i njihovi građani s "demokratski izabranim" vladama. Stvara se privid da građani odlučuju, a zapravo građani odlučuju o prividu. Na djelu je tiranija medijskog jednoumlja koja se uvukla u svijest svakog građanina/medijskog potrošača. Hijerarhija moći Lenjinova, Staljinova, Mussolinijeva ili Hitlerova tipa provodi se kroz hijerarhije globalnih korporacija koje za svoje poteze odgovaraju isključivo svojim vlasnicima.

3. Totalitarizmi razvijaju argumente u skladu sa svojom ideologijom. Tako je, primjerice, i Trockom i Buharinu (još za Lenjinova života) bilo jasno da se pretvaranjem Treće armije na Uralu u "prvu revolucionarnu armiju radništva", dakle, svojevrсно vraćanje neslobodnom nadničarskom pa i kmetskom radu. No, spas se pronalazio u umnažanju (i podržavanju silom) stavova o 'samoorganizaciji radničke klase'. Revolucija je na taj način uvela, ne-socijalizam nego korporativni totalitarizam. Tko na to nije pristajao završio je pred zidom ili u logoru. Suvremeni korporativni totalitarizam ideološki se skriva iza slobodnog tržišta, jednakih mogućnosti, slobodne razmjene ideja i proizvoda. No, iza zidova tih formulacija nalazi se hijerarhija koja u ime slobode pretvara narode u instrumente održanja svoje hijerarhije. Tako će neka "divizija" iz Njemačke ili Francuske biti poslana na ulicu da bi

⁴ P. Johnson, *Moderna vremena*, str. 72.

njeno mjesto zauzela divizija iz neke od siromašnih zemalja Trećeg svijeta. Dnevnicu Disneyeva menadžera vrijedi koliko i nekoliko godina neslobode radnika slobodnih trgovačkih zona.

4. Nakon što je 3. siječnja 1925. otvoreno započeo s usmjeravanjem Italije prema fašizmu, zabranio oporbene novine, a oporbene vođe poslao na talijansku verziju Golog otoka, Mussolini je kao bivši socijalist, ljubitelj futurističke književnosti, s vremenom i sam izrastao u zavodljivog govornika, skrojio moto na kojem bi mu mogli pozavidjeti i Lenjin i Staljin, pa i Hitler: "Sve unutar države, ništa izvan države, ništa protiv države".⁵ Nacionalne države danas su manje-više postale igračkama korporacijskoga totalitarizma. Mussolini bi danas zvučao ovako: "Sve unutar korporacije, ništa izvan korporacije, ništa protiv korporacije". Država se u nekom trenutku ipak može pozvati na demokraciju. Korporacije s demokracijom nemaju problema.

5. Ako se poigramo s jednom Mussolinijevom rečenicom, ako je takorekuć pročitamo u obrnutom poretku, možemo dobiti sliku povijesnog, ideološkog obrata, odnosa države i korporacije. Mussolini je, naime, nakon što je osvojio vlast rezimirao:

"Nadziremo političke sile, nadziremo moralne sile, nadziremo ekonomske sile. Prema tome, mi smo usred korporativne fašističke države."⁶

Bit totalitarnog fašističkog režima bila je u potpunoj podređenosti politike, morala i ekonomije jednoj hijerarhiji, jednoj ideji – u krajnjoj liniji – jednom čovjeku. Suvremeni korporativni totalitarizam nadrastao je granice država, ponizio vlade suvremenih nacionalnih država, učinio njihove ekonomije ovisnim o svojim aktivnostima, te propisao prihvatljive obrasce moralnog ponašanja. Korporativni totalitarizam pokazuje sve elemente nacističkog, fašističkog ili soc-realističkog totalitarizma. Ono što se nekada moralo činiti nasiljem, danas se uglavnom čini mas-medijskom "proizvodnjom pristanka".

6. Američki predsjednik Hoover se u doba dolaska na vlast, u vrijeme sveobuhvatnih priprema američkog sistema temeljenog na piramidalnoj prodaji financiranjem dugovima i prenapuhanih vrijednosti za krah, ponašao poput svojih europskih kolega.

⁵ Isto, str. 108.

⁶ Isto, str. 255.

"Znao je točno što činiti. Upravljaio je administracijom poput diktatora. Nije se obazirao na Kongres ili ga je tiranizirao. Podređenima bi govorio: kada me bolje upoznate, otkriti ćete da kada ja kažem da je nešto tako, onda jest tako."⁷

To je sličnost temeljena na karakternim crtama vođa. Puno dublja bila je sličnost ruskog, talijanskog, njemačkog i američkog pokušaja uvođenja korporativizma – upravljanja državom kao korporacijom, sa svjesnom ili nesvjesnom namjerom osvajanja ostatka svijeta.

7. Zlatni standard nestao je početkom Prvog svjetskog rata, a ono što je ostalo: "bio je to prosvijećeni despotizam kojim je u tajnosti upravljala tzv. sićušna elita plemenitih i vrsnih".⁸ Taj je elita plemenitih i vrsnih uskoro pokazala što zna. Već 1931., odnosno 1932. godine Amerika bilježi propast 5096 banaka. Adolf Berle i Gardiner Means u djelu *Moderna korporacija i privatno vlasništvo* u to vrijeme predviđaju "da će zakon korporacija biti potencijalni ustavni zakon za novu državu".⁹

8. Bankarske smicalice proizvodnje i prodaje bezvrijednih papira (prodaje i preprodaje hipotekarnih kredita), za koje znaju da ih je nemoguće naplatiti, te slični oblici prevare, proizvode relativno male potrebe kada se ograniče na lokalno nacionalno tržište. No, kada banke, poput Goldman Sachs, prikrivaju stanje ekonomije čitavih država (npr. Grčka) igrom davanja prikrivenih novih kredita kroz sustav mijenjanja deviza po fiktivnom tečaju, onda je riječ o uplitanju prljavih strategija bankarske korporacije u pokušaj poslovanja i opstanka nacionalnih država. Nacionalne države dovode se u poziciju sovjetskih seljaka ili građana Musolinijeve ili Hitlerove tvorevine. Jedino što je moguće, to je apsolutni posluš, koji vodi apsolutnom krahu. Sustav koji omogućuje ovakve prevare, otvoreno zaobilaženje bilo kakvih moralnih postulata, rušenje na koljena čitavih nacionalnih država uz šutnju ili laži globalnih medija, ne radi ništa drugo nego uspostavlja totalitarnu vlast. "Zemlje koje se pobune protiv globalizacije – piše Scowen – dobivaju lekcije iz demokracije. (!)"¹⁰

⁷ Isto, str. 255.

⁸ Isto, str. 247.

⁹ Isto, str. 261.

¹⁰ Peter Scowen, *Crna knjiga Amerike*, Izvori, Zagreb 2003., str. 201.

9. Svaka stvar postoji kao potencija, dok se ne stvori kontekst za njezinu realizaciju. U taj kontekst spadaju vrlo različite pretpostavke, koje se kreću od područja tehnologije do različitih političkih, kulturnih ili civilizacijskih pretpostavki. Taj je kontekst svojevrsan medij u kojemu je neka stvar uopće moguća. Ukoliko medij kao takav nije sazrio, neki se potencijali nikada neće realizirati. Različiti autori stavljali su naglaske na različite segmente odnosa *potencijalno-medij-realizirano*. S civilizacijskim izrastanjem čovjeka, u početku, činilo se da je sva mogućnost u njemu. Teologija je razvijala ideju vjere u religijsku hijerarhiju kao oblik koji treba omogućiti realiziranje ljudskih potencijala. Teoretičari politike reći će da je upravo sfera politike ona koja presuđuje hoće li se nešto realizirati ili ne. Na područje tehnike i tehnologije nerijetko se zaboravlja.

10. Klice totalitarizma zasadene su s idejom jednobožačke religije. Politeizam je sugerirao kontekst podjele utjecaja/prava/sreće/vjere. Jedan bog postao je predmetom ugovora s posebnim narodom, izvorom sukoba svih koji pretendiraju na ono vrhunaravno, te hijerarhijâ koje ga zastupaju. Svi svjetovni totalitarizmi samo su realizacija vjekovnih nastojanja religijskih hijerarhija da pod kišobran ideje svoga boga stave sve nevjernike svijeta. Usput ih opljačkaju i pretvore u roblje. Ljudska ideja boga podijelila je svijet, a ideje misionarstva, križarskih i osvajačkih islamskih ratova, bile su premosnicom za uspostavljanje totalitarnih društava 20. stoljeća. Jedan bog, jedna nacija, jedno tlo... u temeljima je ideje jednog stupnja apstrakcije koji predstavlja završetak jednolinijskog mišljenja čovjeka pisma, vrhunaravni pojam svih hijerarhija pojma. Prototip koji će se u različitim oblicima pojaviti u povijesti filozofijskih tvorevina.

11. Razmišljanja o *općoj volji* (*volonté générale*) kao poticaju za suvremene totalitarne sustave treba shvatiti samo kao razmišljanja o etapi u samoosvješćivanju uspostavljanja hijerarhije božjih posrednika na zemlji, u obličju društva u kojemu je vrh piramide utjelovljen u obliku vrhunaravnog kreatora sudbine. Suverenitet je, slikovito i pojednostavljeno rečeno, riječ koja se kotrlja između vladara i naroda, mača i pera, nasilja i mas-medijske "proizvodnje pristanka".

12. U ime ideje jednog, vođeni su mnogi lokalni, regionalni, desetljećni, stoljetni pa i svjetski ratovi. Maskirani (skriveni iza religijskih razloga) kroz osvetu za teritorij ili širenje civilizacije – ratovi su uvijek bili oslonjeni na misao o širenju dominacije nad prostorima i lju-

dima na koje se nije imalo utjecaja. No, luk i strijela, konj, oklopi, mač, barut, oklopna vozila, avijacija, rakete, pa niti atomska sredstva samouništenja, nisu bila dovoljno efikasno sredstvo za opstanak totalitarnog društva. Za totalitarno nastrojeno društvo potrebno je sredstvo efikasnog oblikovanja svijesti pokorenih/osvojenih. Ta su sredstva pronađena tek u 20. stoljeću i zbog toga je to stoljeće ono u kojemu su pokrenuta dva svjetska rata i rođena tri totalitarna sustava: staljinistički, fašistički i nacional-socijalistički. Zahvaljujući mas-medijima tiska i radija, održali su se duže nego da nisu imali na raspolaganju to novo, najučinkovitije oružje.

13. Što je oružje? Sredstvo pokoravanja ljudi i osvajanja teritorija. Koji je osnovni razlog osvajanja Aleksandra Velikog, Rima, Mongola, Osmanlijskog carstva i drugih? Osnovni je motiv bio plijen koji se osvajao i godišnji prihodi koji su se slijevali u prijestolnice. Da bi se bogatstvo slijevalo u prijestolnice, u doba mača i baruta, bilo je potrebno fizički osvojiti teritorij i silom tjerati porobljene narode na plaćanje dadžbina prijestolnicama. Doba suvremenih oružja mas-medija, otkrilo je tisućama godina očekivanu metodu kojom se do pobjede dolazi bez rata, do osvajanja bez prolivene krvi. Mas-mediji su najsnažnije, do sada izumljeno oružje koje element nasilnog provodi kroz povezivanje zabave, odgoja – proizvođači na taj način u narodima osjećaj pristanka bez svijesti o posljedicama.

14. Nije li indikativna koincidencija da stoljeće svjetskih ratova i totalitarnih društava započinje 1901. godine slanjem radijskog signala preko oceana? Medij radija donosio je mogućnosti koje su podupirale ona politička nastojanja koja bi bez tog medija bila, ili nemoguća ili brzo srušena. Radio je bio medij koji je proizvodio pristanak i u Italiji i u Njemačkoj, a također je pomogao i u provođenju Staljinove strahovlade. Kada Hannah Arendt, govoreći o nasilju, upozorava na Lenjinovo proroštvo o dvadesetom stoljeću kao stoljeću revolucija i ratova,¹¹ ne možemo ne zamijetiti kako je riječ o stoljeću u kojemu su ideje dobile potporu snažniju od knjige. Radio signali bili su brži i istovremeno su mogli oblikovati svijest velikog broja građana. Identitet se počeo određivati iz medijskih centara moći. Ta je činjenica privlačila totalitarnu svijest, ali je budila i nade utopijskih koncepata.

¹¹ Hannah Arendt, *O nasilju*, Alexandria press, Nova srpska politička misao, Beograd 2002., str. 9.

Šezdesetih godina, McLuhan će analizirati povezanost masmedijske proizvodnje identiteta i samog nasilja.

15. Sama riječ totalitarizam pojavljuje se uz pojavu medija koji omogućuje da se isti program istovremeno može slušati na velikom području. Odnosno, da ga istovremeno mogu čuti svi građani jednoga grada ili čak jedne nacije. Totalitarizam utemeljen na nasilju oblik je permanentnog ratovanja gdje se pristanak temelji na strahu, a osnovnu polugu čini nasilje samo. Totalitarizam potpomognut mas-medijem proizvodi pristanak drugim sredstvima, gurajući klasično oružje na drugo mjesto.

16. Pametne bombe imaju video kamere. Naizgled, bombe su dobile dodatno navigacijsko sredstvo. Dublja je istina da je naglasak vojnog segmenta na prijelazu iz klasičnog naoružanja na ono medijsko. Kada bespilotne letjelice bespravno ulaze u prostore neovisnih država i provode egzekuciju (uz mnogo kolateralnih žrtava), onda je tu na djelu državni terorizam američke industrije oružja i bankarske oligarhije kojima je potreban rat, ali i pristanak neovisnih država na ovakve oblike totalitarnog ponašanja. Segment je to uspostavljanja korporativnog totalitarizma čiji su najsnažnije sredstvo mas-mediji.

17. Svaka povijest 20. stoljeća jest povijest propagande, metoda zavodjenja i manipuliranja, povijesno doba smjene važnosti klasičnog naoružanja u odnosu na medijsko. Velike korporacije koje su nekada istovremeno financirale i Hitlera i Staljina, kao i Amerikance i Vijetnamce – danas upravljaju "proizvodnjom pristanka". 'Samoskrivljenu nezrelost' neuviđanja snage medijskih posredovanja, zavodjenja i manipuliranja, ne treba daleko tražiti. Čak i Hannah Arendt, pišući o nasilju, bilježi kako se manipuliranje može provoditi "fizičkom prisilom, mučenjem, izgladnjivanjem... ali ne putem 'skrivenih podstrekača' televizije, reklama ili nekih drugih psiholoških sredstava u jednom slobodnom društvu".¹²

18. Nacionalne granice kao ni nacionalne vlade, nisu bitne. Nakon što su satelitski video signali srušili Berlinski zid, u svijetu postoji samo ideologija okrupnjavanja, čiji su glavni instrument mas-mediji kao mediji držanja mase na razini domoroča hipnotiziranog slikama iz malih kutija. Propaganda prva dva (klasična) svjetska rata pripremala je

¹² H. Arendt, *O nasilju*, str. 40.

teren različitim oblicima državnog terorizma, koji je u suvremeno doba postao korporacijskim terorizmom umotanim u ruho borbe protiv terorizma, za slobodu, protiv tiranije, za demokraciju, etc. Igor Primorac u tekstu "Državni terorizam" piše:

"U noći između 27. i 28. srpnja 1943. godine Kraljevsko ratno zrakoplovstvo izvelo je drugi od četiri napadaja na Hamburg, poznat kao 'vatrena oluja'. Ujutro, kada su bili okončani i sam napadaj i vatrena oluja što ju je on prouzročio, oko četrdeset tisuća civila bili su mrtvi."¹³

Nešto kasnije, Primorac dodaje i stav Michaela Walzera:

"Istina je da je vrhunska kriza bila prošla mnogo prije no što je britansko bombardiranje dostiglo vrhunac. Daleko najveći broj njemačkih civila ubijenih u terorističkom bombardiranju ubijeni su bez ikakvog moralnog (a vjerojatno i bez ikakvog vojnog) razloga."¹⁴

Gotovo identična stvar dogodila se s bacanjem atomskih bombi na Japance, pripravne već prije bacanja bombi na predaju. U najmanju ruku, ne-bacanje druge bombe smanjilo bi broj civilnih žrtava za oko 70 000. Ta je činjenica bila povodom da "...glavni sudac na suđenjima u Nürnbergu nazove napad na Nagasaki ratnim zločinom, iako Sjedinjene Države nikada nisu bile optužene za takvo što".¹⁵

19. Kada je Weber govorio o vlasti, kao mogućnosti da se vlastita volja nametne ponašanju drugoga,¹⁶ ušao je u područje koje se tek pojavom mas-medija mišljenju otvorilo kao značajno ili, točnije, nezaobilazno. Suptilnost oblika moći Weber ilustrira načinom rada bankara, koji naizgled ne traže poslušnost, odnosno koji komitentima dopuštaju čak i da se osjećaju slobodnim, ali u temelju toga odnosa jest vlast vlasnika (na različite načine stečenog i umnoženog kapitala) i kmeta, koji obrađuje taj kapital plaćajući bankarskom feudalcu mjesečne iznose.

¹³ Igor Primorac, "Državni terorizam", u: *Terorizam i pravednost. Moralni argumenti u opasnom svijetu*, Tony Coody i Michael O'Keefe (ur.), KruZak, Zagreb 2004., str. 67.

¹⁴ Michael Walzer, *Just and Unjust Wars*, Penguin, Harmondsworth²1977., str. 261, citirano prema: I. Primorac, "Državni terorizam", str. 70.

¹⁵ P. Scowen, *Crna knjiga Amerike*, str. 53.

¹⁶ Max Weber, *Vlast i politika*, Naklada Jesenski i Turk, Hrvatsko sociološko društvo, Zagreb 1999., str. 55.

20. Na sličan način, na svjetskoj razini vlast je u rukama globalnih korporacija od kojih su neke bankarske, te koje na svjetskoj razini dobiju utoliko više ukoliko više "izgube". U sestrinskim tvrtkama koje se bave medijskim zabavljanjem demosa, proizvodnjom slučajeva i konfliktnih situacija. Zastrašivanjem, manipuliranjem, nagovaranjem da se prihvati svaki čin, ma koliko on bio brutalan i neusklađen s pravilima uljuđenog političkog ponašanja i međunarodnim zakonima.

"Kauzalni lanac... od zapovijedi do pokoravanja, može različito izgledati. Gledano čisto psihološki, zapovijed može postići svoj učinak uživanjem ili (nadahnućem ili racionalnim uvjeravanjem ili kombiniranjem ova tri glavna oblika, utjecaja jedne osobe na drugu. Isto tako u konkretnoj motivaciji: zapovijed može u pojedinom slučaju biti izvedena iz vlastitog uvjerenja u njenu ispravnost ili iz osjećaja dužnosti ili pak straha ili tupog navikavanja."¹⁷

21. Logika i snaga manipuliranja masama posredstvom, eufemistički nazvanih, "sredstava za masovno komuniciranje", sugeriraju u budućnosti i veće žrtve korporativno-medijskog totalitarizma od žrtava koje su prinesene na oltare fašizma i nacizma. Nasilje u svom najgrubljem obliku biva zamijenjeno sofisticiranim oblicima pritiska. Korporacijama su potrebni kmetovi koji će izvršavati zadatke. Nasilje se primjenjuje u za to potrebnim situacijama. Vrijeme velikog nasilja tek je pred nama. Najavljuje ga 'stvarna represija nad virtualnim zločinom' kako Jean Baudrillard karakterizira američku intervenciju u Irak:

"...eliminirati zločinca u začetku, na temeljku čina koji se nije dogodio (Sadamova uporaba oružja za masovno uništenje). Pitanje se očito odnosi na to hoće li se zločin doista dogoditi. No o tome nikada nećemo ništa znati. Riječ je dakle o stvarnoj represiji nad virtualnim zločinom."¹⁸

Ako je, naime, zločin virtualan, a represija stvarna, onda je Pandorina kutija otvorena. Onda je sustav manipuliranja masama dosegnuo razinu koja je postojala još samo u klasičnim totalitarnim režimima 20. stoljeća. Zanositi se idejom kako nije riječ o totalitarizmu pojedinih država, ili kako građani svijeta danas imaju veću mogućnost izbora od svih ljudi cjelokupne ljudske povijesti, ili nekim sličnim opravdanjem, znači naprosto biti teorijski slijep za procese koji našu glavu okivaju u

¹⁷ M. Weber, *Vlast i politika*, str. 55.

¹⁸ Jean Baudrillard, *Inteligencija zla ili pakt lucidnosti*, Naklada Ljevak, Zagreb 2006., str. 110.

špilji na čijem se zidu emitiraju slike.

22. Onako kako pojmovi često nemaju svoje stare sadržaje, tako se i odlike totalitarizma mijenjaju u skladu s pomacima prema zavodjenju i manipuliranju, odnosno "proizvodnji pristanka", kombiniranju hipnoze, straha, proizvedene ovisnosti i svakodnevnih medijskih orgazama. Sustavi zavodjenja brže su napredovali od etabliranja moralnih načela. Nije više riječ o očiglednim stvarima i fenomenima, ili kako bi Baudrillard rekao: "Simulakrum nije dakle ono što istinu skriva, već ono što skriva njezinu odsutnost".¹⁹

23. Što se događa s ključnim odrednicama totalitarizma oko kojih se uglavnom manje-više slažu teoretičari koji su promišljali ovaj fenomen? PRVO: Na mjestu koje su nekada zauzimale klasa vjera ili rasa, danas je kao dežurni pospješivač totalitarizma stavljen *strah od terorizma*. Istina je, da se taj strah proizvodi uglavnom u odnosu na jednu vjeru i stereotipan vizualan profil. Svako je odstupanje šok i za same fabrikante. Totalitarna ideologija danas izrasta na ruševina WTC-a, sumnjivim poslovima američkih vlada sa vladarima nafte na Bliskom istoku, igri proizvodnje ratova i opskrblijanja svih zainteresiranih strana, na važnosti petro-dolara i želji zadržavanja statusa quo.

24. DRUGO: Sustav terora – a koji je neophodna sastavnica totalitarizma – danas se prepoznaje u neuspješnim, ali vizualno atraktivnim vojnim intervencijama, bespilotnim letjelicama, ubojstvima znanstvenika, te načelno unaprijed objavljenom ratu svima koji ne pristanu na totalnu igru proizvodnje svijeta u korporaciju, u kojoj pitanja slobode i čovjeka nestaju i na njihovo mjesto dolaze pitanja sigurnog zaposlenja i kolektivnih ugovora. Nema jednakih, jednakopravnih. Nema pravde. Seumas Miller u tekstu *Osama bin Laden, terorizam i kolektivna odgovornost* navodi indikativan stav:

"Kao što primjećuje novinar George Alagiah prikazujući kontrast između neodlučne i neefikasne međunarodne reakcije na genocid u Ruandi i odlučnoga i sveobuhvatnog odgovora na napade 11. rujna: 'čak su i u smrti bogati i siromašni svijet podijeljeni'."²⁰

¹⁹ J. Baudrillard, *Inteligencija zla ili pakt lucidnosti*, str. 25.

²⁰ George Abagiah, "Shaking the Foundations", u: J. Baxter i M. Downing (ur.) *The Day That Shook the World*, ABC Books, Sydney 2002., str. 35-44. Citirano prema: Seumas Miller: "Osama bin Laden, terorizam i kolektivna odgovornost", u: *Terorizam i pravедnost. Moralni argumenti u opasnom svijetu*, str. 74.

S Baudrillardom bi to zvučalo ovako:

"Ima tu neke okrutne ironije: ironije globalnog antiterorističkog sustava koji skončava interiorizacijom terora, u presuđivanju samom sebi i ispražnjavanju od svake političke supstancije – napredujući sve dok se ne okrene protiv vlastite populacije. Je li to ostatak hladnog rata i ravnoteže terora? Ovaj put je riječ, međutim, o obrani bez hladnog rata, o neuravnoteženome teroru. Ili bolje, riječ je o sveopćem hladnom ratu, raspršenom u najznatnijim pukotinama društvenog i političkog života."²¹

Kad govori o Zlu, ne treba zaboraviti da Baudrillard govori i o terorizmu, ali ga tumači u kontekstu "unutarnjeg premještanja jedne sile koja je postala svemoćna", te da u tom kontekstu "svjetsko nasilje (postaje) imanentno samome sustavu – svijetu".²²

25. TREĆA točka prepoznatljivosti jest nadgledanje gospodarstva iz jednog centra. Nakon propasti pokušaja da to bude država, to je mjesto preuzela skupina najbogatijih globalnih igrača, čije tvrtke imaju veće zarade od prometa pojedinih država. Težnja za centralizacijom nadišla je granice države i usidrila se u globalnim korporacijama koje posredstvom banaka, MMF-a, mas-medija, povremenih ratnih intervencija – vode svijet prema totalitarizmu za kojega su Mussolini, Hitler i Staljin bili samo lagana uvertira. Prema izvješću National Commission on the Causes and Prevention of Violence (kojega Arendt citira prema New York Timesu od lipnja 1969): "Sila i nasilje mogu biti uspješne tehnike društvene kontrole i uvjeravanja ona kada imaju široku potporu naroda".²³

26. Kao ČETVRTA točka prepoznavanja navodi se obično "monolit-ski zatvoreni jednostranački režim sa svemoćnim vođom na njegovu vrhu". Indikativno je koliko zbilja zna nadvisiti definicije i učiniti ih zastarjelima. Novi totalitarizam učinio je države, parlamente i politiku sporednim igračima u pretvaranju svijeta u korporaciju. Znanstvena fantastika odvija se pred našim očima, a mi u potrebi suprotstavljanja totalitarizmu tražimo gdje na svijetu ima još pokoji Staljin, Hitler ili Duce. Suvremeni korporativni totalitarizam monolitan je koliko god imao mnoštvo lica i još više maski. Kroz Nadzorne odbore banaka,

²¹ J. Baudrillard, *Inteligencija zla ili pakt lucidnosti*, str. 111-112.

²² Isto, str. 155.

²³ Usporediti: H. Arendt, *O nasilju*, str. 29.

medija, proizvodnih i trgovačkih lanaca izgrađena je, a i dalje se gradi mreža koja usklađuje interese monolita. Kada je riječ o neprikosnovenom vodi, onda treba imati na umu da je neprikosnoven samo onaj koji je nedodirljiv, a nedodirljivi su upravo korporacijski vlasnici sudbina. Vrh je monolita u visinama do kojih ne dopire pogled i iz kojih se ne komunicira s običnim podanicima. Dinastije su produžetak virtualne proizvodnje viška vrijednosti. Protiv njih se teško boriti, jer su se pretvorile u fotografiju, priču, film, ikone, idole, virtualna bića, nešto nepostojeće... Tkogod je zavirio u knjigu Erica Laurenta *Rat Bushevih*, mogao se osvjedočiti da članovi 'dinastije' mogu i upravljati obavještajnim službama, i poslovati s budućim teroristima, i surađivati s budućim državnim neprijateljima, i bogatiti se i istovremeno uspostaviti poredak totalnoga rata na područjima svih neprijateljskih ili preventivno opasnih zemalja. Od svih činjenica i postavljenih pitanja izdvojimo dvije situacije koje se događaju 11. rujna i nekoliko dana kasnije: naime 11. rujna ujutro se, prema autoru, u jednim novinama mogao pročitati tekst o nepostojanju vanjskopolitičke vizije Busha i njegove administracije. Nekoliko dana kasnije proglašen je svjetski rat terorizmu. Bush je dobio viziju. Imao je i neprijatelja i mogao je, kako je sam izjavio, krenuti u 'križarski pohod'.²⁴

27. PETA točka po kojoj se može detektirati totalitarni režim sastoji se u mogućnosti da "država raspolaze obavještajnim monopolom". O tome koliko smo svi danas izloženi mogućnosti praćenja svakog koraka napisano je dovoljno tekstova i to ne treba posebno dokazivati. No, ono što je nekada radila totalitarna državica, danas radi globalni totalitarni sustav, u kojemu su u bilo kojem trenutku, o bilo kome u svijetu, može znati u najmanju ruku dovoljno, ako ne i sve.

28. I posljednja, ŠESTA točka jest "monopol naoružanja". Da se i na tome radi, pokazuje svjetska politička scena na kojoj odzvanjaju bubnjevi upozorenja nacijama i režimima koji određenu vrstu naoružanja ne smiju imati. Monopol korporativnog imperija uvodi sankcije za one koji se drznu naoružati oružjem kojeg mogu imati samo članice monopola.

29. Misliti da nismo pred vratima totalitarizma strašnijeg od svega viđenog i doživljenog u 20 stoljeću – samo zato što je netko definicijom povezo državu, ideologiju i teror, pa ako se nešto ne odvija u granica-

²⁴ Eric Laurent, *Rat Bushevih. Tajna jednog sukoba*, Znanje, Zagreb 2003., str. 103.

ma nacionalnih država da ne može biti terorizam (!?) – nasljeđe je tipografskog uma, koji previše vjeruje svojim definicijama, a ne doživljava ozbiljnim ono što se događa oko nas. Korporacijsko nadraščanje nacionalnih država samo znači da je ideja potčinjavanja, općinjavanja, ideja porobljavanja, zastrašivanja, manipuliranja, tiraniziranja, etc., dobila korporacijske okvire unutar kojih nema razgovora o demokraciji. Tu vrijede zakoni korporacije.

"Precizniji opis... kakav bi u SAD bio protumačen kao antiamerikanizam, kaže da su Sjedinjene Države jedna imperijalna sila kojom vlada agresivna klasa biznismena čije interese vlada nemilosrdno štiti pod maskom poziva na više ciljeve, kao što su međunarodna sigurnost, širenje demokracije, širenje slobodnog tržišta i zaštita ljudskih prava. Po ovom opisu, Sjedinjene Države su tek još jedna devetnaestostoljetna kolonijalna sila, koja štiti svoje granice i širi komercijalne interese, dok istodobno sebe i druge uvjerava da je njezina nazočnost na tuđem tlu rezultat od Boga dobivene moralne obveze da donese civilizaciju mračnim i divljim domorocima u kutovima nedemokratskog svijeta."²⁵

(Ove riječi svoju posebnu težinu imaju kada se sagledaju u kontekstu prvotnoga autorova gnjeva prema muslimanima izazvanoga napadom 11. rujna i prvim reakcijama medija.)²⁶

30. Sheldon S. Wolin²⁷ smatra da totalitarizam nije mrtav, da nije iscrpio svoj repertoar oblika kroz 20. stoljeće. Osnovni potencijal novog totalitarizma ovaj autor vidi u novim tehnologijama manipuliranja i kontrole koji danas stoje na raspolaganju totalitarnim umovima. I dok prema van država funkcionira kao supersila koja bira mjesto i vrijeme kada i gdje će 'braniti svoje interese' (čime se krše ustavne ovlasti), prema unutra supersila razvija "obrnuti totalitarizam".

Ovo je totalitarizam koji ne predstavlja nekakav derivat nacizma, fašizma ili staljinizma. Za razliku od takvih režima, koji su nakon prevrata uzdizali snagu države kao monopola preko kojega se utvrđivala i razvijala moć vođe i njegove partije, "obrnuti totalitarizam" temelji se na simbiozi politike s privatnim sektorom. Korporativna moć ne isija-

²⁵ P. Scowen, *Crna knjiga Amerike*, str. 220.

²⁶ Isto, str. 11.

²⁷ U ovoj su točki neki od stavova autora koji gotovo u potpunosti podržavaju do sada izrečene teze. No, Wolin ih izriče vrlo oprezno i tek u naznakama. Više u: Sheldon Wolin, *Democracy Incorporated: Managed Democracy and the Specter of Inverted Totalitarianism*, Princeton University Press, Princeton 2010.

va iz države kao takve, nego iz sprege interesa globalnih korporacija i interesa politike, igrajući igru demokracije kako bi prikrla realne interese.

Dok su klasični totalitarizmi 20. stoljeća morali ulagati trud u neutraliziranje sveučilišta, medija, biznisa, pa i crkve, "obrnuti totalitarizam", smatra Sheldon Wolin – razvijajući korporativizam kroz podilaženje politike interesima globalnih korporacija – razvija sustav u kojemu problema s takvim institucijama više nema. Posebno ne sa sveučilištima koja (kao i kod nekih drugih autora – Chomsky ili Liessmann²⁸) studente odgajaju za konformističko uključivanje u društvo velikih korporacija i njihovih interesa, a ne kao kritička bića koja bi o svemu imala svoj stav. Nema više paljenja knjiga niti "novačenja" za služenje režimu. Sustav industrije znanja nepogrešivo razvija inteligenciju na sliku i priliku i prema potrebama korporativnog totalitarizma. Fondovi, ugovori, projekti, istraživanja, donatorstva, povezivanja sveučilišta s korporacijama... na najrazličitije načine proizvode nekonfliktnu sljedbeničku inteligenciju.

I premda se Sheldon Wolin ograđuje, nazivajući svoju *tezu o obrnutom totalitarizmu* tek hipotetskom, smatra da ima dovoljno pokazatelja koji uspjeh demokracije tog oblika zapravo rasvjetljavaju tek kao nasmiješeno lice obrnutog totalitarizma. Govori o "skupu snažnih tendencija", a ne nečemu što je realizirano. No iz cjelokupnog teksta proizlazi kako je više riječ o opreznom otkrivanju, establishmentu neprihvatljive istine nego o nesigurnosti u tezu o obrnutom totalitarizmu.

U suvremenim medijskim spektaklima Wolin vidi suvremene oblike kreiranja mitova, utapanja vjere u nove oblike ceremonija, te sustavno smanjenje udjela kritičkog mišljenja ili dijaloga. Vizualni mediji (kino i televizija) smatra Wolin, na specifičan način unose u društvo ideju tiranijskog, odnosno totalitarnog. Na neki čudan način učinak je sličan učinku kojega religijska ceremonija ima na vjernika: vjernik sudjeluje u religijskoj ceremoniji poput glumca u filmu, odnosno sudionika u spektaklu.

Hoće li Epigraf usječen u svijest ljudi 20. stoljeća, koji je govorio o *Trijumfu volje* (naslov poznatog uratka o Hitleru), pita se Wolin, biti epitaf na nadgrobnom spomeniku demokracije u Americi? U tom

²⁸ "...slobodu znanosti danas ne ugrožavaju ni kneževska samovolja ni totalitarni režim, dok se vanjska kontrola provodi uz pomoć fino satkane mreže sustava vrednovanja". Konrad Paul Liessmann, *Teorija neobrazovanosti. Zablude društva znanja*, Naklada Jesenski i Turk, Zagreb 2008., str. 86.

smislu Wolin uspoređuje paljenje Reichstaga (nakon čega dolazi do dokidanja parlamentarizma u nacističkoj Njemačkoj) s napadom na World Trade Center i Pentagon 11. rujna 2001., danom koji predstavlja prekretnicu u političkoj povijesti SAD-a.

Usporedba se širi i na sličnost Hitlerove teze o Lebensraumu s "Buševom doktrinom preventivnog rata", koji kao ideja predstavlja životni prostor doba terorizma.

Naravno da Wolina interesira to kako je uopće moguće da društvo u kojemu su zagarantirane slobode i prava na različitost, sloboda medija, vjeroispovijesti... proizvede društvo jednoumlja slično totalitarnim društvima koji su to otvoreno zagovarali.

11. rujan Ameriku je poveo – smatra Wolin – prema carstvu mitologije. Svijet je podijeljen na one koji slijede tamu i oni koje slijede svjetlo. Kreirani mit donosi priče. Nema argumenata, nema razumijevanja, postoji samo veliki dramaturški naboj (ili ono na što je Benjamin svojevremeno upozoravao, a to je *estetiziranje politike*).

Ovdje više nije kao u klasičnim totalitarnim sustavima riječ o masovnom mobiliziranju, nego upravo suprotno – riječ je o poticanju isključivanja iz sustava političkog odlučivanja. Pritom desna ruka više nisu vladine agencije, nego privatni mediji.

Kreatori klasičnih totalitarizama na neki su način, smatra Wolin, bili *self-made* proizvodi. To su bile osobe koje su u određenim okolnostima kreirale sebe kao vođe, kao "führere", stvarajući oko sebe organizacije poslušnika, uz čiju su pomoć mogli oblikovati totalitarne sustave. Kod obrnutog totalitarizma – podcrtava razliku Wolin – takve osobe nisu važne. Sam sustav proizvodi predsjednike koji ni izdaleka nemaju snagu nametanja ili odlučivanja što su ju imali osnivači klasičnih totalitarnih društava. Lideri su proizvodi, a ne nikakvi arhitekti. Oni su proizvodi PR-agencija, propagandnih akcija i veza s velikim korporacijama...

U tom smislu neće im se dogoditi da nakon izgubljenog rata moraju priznati poraz. Gubitkom rata ruši se cijeli sustav (Mussolini ili Hitler). Predsjednici čija je snaga utemeljena u snazi globalnih korporacija, mogu gubiti ratove, mogu biti mijenjani, ali nikakav neuspjeh ne dovodi u pitanje sam sistem.

Snagu korporativnog "obrnutog totalitarizma" Wolin pronalazi u sljedećim odlikama: političkom obliku korporativne moći, korupciji, lobiranju, smanjenju ustavnih ograničenja, onemogućavanju istinskog dijaloga u medijima i širenju izvršne vlasti. Svi ovi elementi – kao i

nasilja, mučenja zatvorenika, špijunaža, preventivni ratovi, korupcija, te i mnogi drugi elementi – dovode Amerikance u situaciju da, kako Wolin kaže, više "ne prepoznaju svoju zemlju".

31. Zaključno, uspoređujući klasične oblike totalitarizma i suvremene totalitarne tendencije, ne smije se ne vidjeti da smo svjedoci zastrašujuće snažnih, globalnih totalitarnih tendencija. Ne vidjeti ih, znači plivati po površini zbivanja ili analizirati zbilju zastarjelim umotvorinama. Mase su ponovno na ulicama cijeloga svijeta. Zastave se ponovno mijenjaju prema potrebama i uvjerljivosti pojedinih "glasnogovornika". Od manipuliranja burzama strašnije je još samo manipuliranje sudionicima virtualnih svjetova. Stručnjaci za praznu rečenicu zauzeli su sva mjesta za svim govornicama. Ušli su u pojam Javnosti i raskomitali ga.

Danas čovjek može biti prognan i u svojoj vlastitoj sobi (pretvorenoj u zatvor). Danas će mnogi depresivni građani sami sebi presuditi, ne čekajući moralnu, mentalnu ili fizičku likvidaciju od strane "specijalnih postrojbi" ovog ili onog vođe. U obilju trivijalnih vijesti više nije potrebna cenzura. Stavljanjem korporacijskih zakona iznad zakona država, samo demokracija postaje igračkom kojom se skreće pozornost maloj djeci. Strah življenja bez posla, ili od gubljenja posla, može biti teži od nekih oblika progonstva. *Kravata na vratu osobe koja danas kopa po kontejneru nije znak civilizacijskog dosega nego dresiranosti suvremenih osuđenika na Sibir zabave i Kontejnere društva obilja.*

Totalitarizam je danas snažniji nego ikada do sada.

Sead Alić

Mass-media Roots of Totalitarianism

Abstract

The knowledge of the effects the media have on the formation of totalitarian political systems of the twentieth century drew attention to the often forgotten dimension – the life of thought in its mass media, multiplying environment. Stalinism, fascism and Nazism were largely a result of one-way communication media, press and radio. All modern totalitarianisms have their roots in media methods developed by the totalitarianisms of the first mass media. It is therefore extremely important to detect the effects of multiplication, forms of seduction and manipulation used by modern mass media, and critically rethink the immaturity of philosophical thought, which

has for so long and so arrogantly decided to 'ignore' the power of multiplication, seduction and manipulation inherent in the nature of one-way media communication.

The mass media-created 'prison without walls' creates a new, so far unknown type of totalitarianism. Therefore, the careful consideration of the question of human freedom, of civilized human community, of the realization of the essential human powers, of the meaning of human existence, as well as of other key philosophical issues now implies the need to ask one crucial question before all others – the question of the destruction of the ideology of seduction and manipulation by mass media.